

VI

Epp Ehand, Airi Hallik-Konnula,
Sergo Selder

Mida arvab kuulajaskond/vaatajaskond raadio- ja telesaadetest

Mida arvab raadio- ja televaataja ja kuidas ta saateid hindab, on küsimus, millele justkui oleksid vastused olemas – BMFI auditooriumiuuringute tulemused ja peatoimetajate hoiakud. Kvantitatiivuurimiste põhjal on kujunenud/kujundatud hoiak, justkui oleks see, mida kõige rohkem kuulatakse-vaadatakse, ühtlasi ka parimaks hinnatud. Nii ei pruugi see aga olla – sisu hindamise kriteeriumid on tegelikkuses komplitseeritud.

Viisime kevadel 2000 läbi 23 süvaintervjuid, milles küsime inimestelt, milline on raadio ja televisiooni roll nende elus, millal ja kus nad elektroonilist meediat kuulavad/vaatavad, mis neile seal meeldib, mis mitte. Täiendavalt tundsiime huvi, milliseks kuulajad/vaatajad hindavad avalik-õiguslikku ringhäälingut ja uudiste väärtust.

23 küsitletut olid vanuses 17-87, erineva haridustasemega, erineva sissetulekuga, elasid Tallinnas, Tartus, Viljandis, Kurressaares, väikelinnas ja maal. Tegevusaladest olid esindatud arstid, ettevõtjad, sekretärid, pensionärid, üliõpilased, ehitaja, keskkooliõpilane, kirjanik, laotööline, liinitööline, müüja, raamatukoguhoidja, töötu, viiuliõpetaja ja õmbleja. Valimi haridustase on Eesti keskmisest märgatavalt kõrgem.* Väike valim ei pretendeeri esinduslikkusele – küsitluse eesmärk polnud kindlaks teha, kui laialt on mõni suhtumine või arvamus või käitumisviis levinud. Eesmärk oli kirjeldada ringhäälingu kohta paarikümne inimese igapäevaelus. Lähtusime küll paari-

* Statistikaameti andmeil oli 1999. aasta augusti seisuga 15-74 aastaste Eesti elanike seas kõrgharidus või lõpetamata kõrgharidus 18%, keskhariidus 59% ja põhiharidus või lõpetamata keskharidus 23% (Baltic Media Book 2000: 26). Intervjuuerialt vastavalt – ~52%, ~35% ja ~13%.

kümnest konkreetsest küsimusest, aga andsime vastajatele võimaluse vastata suhteliselt vabalt.

Raadio kui kohv ja televisioon kui alkohol

Pertti Alasuutari on kirjeldanud elektroonilise meedia mee- leolu või seisundit muutvat/loovat toimet: raadiot kuulatakse tema sõnul tüüpiliselt aktiivsuse tõstmiseks ning selle poolest on raadio võrreldav kohviga; televiisorit vaadatakse aga lõdves- tumiseks ja mõtete eemalviimiseks oma töödelt-tegemistelt, mistõttu televisioon sarnaneb alkoholiga (Alasuutari 1997: 170).

Ka meie küsitlus kinnitas, et meeleolu kujundamiseks kuu- latakse raadiot ja vaadatakse televisiooni väga palju, eriti keh- tib see raadio kohta. Vastused küsimusele, miks te midagi kuu- late/vaatate, jagunevad üldjoones kaheks:

1) kuulamine/vaatamine oma tegevuse taustaks;

2) sihipärane kuulamine/vaatamine sooviga saada midagi teada või mingit elamust või koos teiste inimestega midagi ühi- selt läbi elada.

Võib öelda, et mõnel juhul pakub loodud elektrooniline taust ja keskkond kuulajale/vaatajale hetketi või pikemalt si- sulist huvi ja kaasamõtlemit, mõnel juhul mitte.

Raadiokuulamise või telerivaatamise puhul taustana ei osanud küsitletud paljudel juhtudel öelda, mida nad kuula- vad/vaatavad. Rohkem kehtib see raadio, vähem televisiooni kohta. Peaaegu kõigil vastanutel oli raske omavahel kokku viia saadete pealkirju, saatejuhte ja kanaleid. Selle põhjal võib ole- tada, et raadio kuulamine ja televiisori vaatamine on vastanute jaoks sageli suurel määral teadvustamata tegevused.

Suhteliselt täpsed on vastused küsimustele, millal ja kus tavaliselt raadiot kuulatakse või telerit vaadatakse. Tüüpiline raadiokuulamise ja telerivaatamise koht on kodu, vähem nime- tati ka kuulamist/vaatamist vanemate ja sõprade pool ning kõrtsides ja teistes avalikes kohtades, raadiokuulamisel ka töö- kohti ja autosid. Kuulamise/vaatamise aeg sõltub reeglina vas- tanu töö- või õppimisajast.

Samas on saateid, mille vaatamiseks varutakse eraldi aega- üks küsitletu võtab koguni nädalas 12-13 tundi telesaateid, mida ta eetriajal vaadata ei saa, videolindile ning vaatab neid hi- lisõhtul. Samuti on raadiosaateid, mida püütakse võimaluse korral alati kuulata. Üks küsitletu tõmbab tele- ja raadiokavas kellaaegadele ringid ümber või joonib alla need saated, mida ta tahab vaadata/kuulata.

Suhtumise kogu saatesse või programmi määravad tihti tähelepanu äratanud ja meelde jäänud detailid. Suhtumist kujundab ka teiste inimeste suhtumine, nt *“Hindan Vikerraadiot, sest mu ema hindab seda.”*

Taustakanalid

Ringhäälingu keskkonnakujujundusliku rolli tähtsusest annab ettekujutuse ühe vastanu ütlus: *“Muusika on tavaline ja sealt ma eraldan vaikuse, mitte vastupidi, et keeran raadio lahti ja hakkam kuulama. Raadio on tavaline taust. Vaikus on eriline, mida tuleb teha.”* Sama vastanu jätab raadio kodus mängima ka lühikeseks ajaks kodust lahkudes.

Raadiokanalitest mainisid vastanud taustakanalitena Vikerraadiot, Sky Plusi, Raadio 2, Klassikaraadiot, Raadio Kukul, Uno Raadiot, Easy FMi, Elmarit, Eevat, Raadio Kadit ja Tartu Raadiot.

Televisiooni puhul on taustana mainitud hommikuprogramme ja öhtuse töölttuleku aegseid saateid.

Mitu vastanut on tausta suhtes üsna valivad, näiteks ütles üks järjekindel Vikerraadio kuulaja: *“See häirib, kui tüdruk tuleb vahest kõõki ja muudab kanali ära. Kuulab oma muusikat, kas Uno Raadiost või Kadist [kohalik raadio].”*

Mitmete vastanute jaoks on tausta valik aga juhuslik ja nad ei oska öelda, mis see on, mida nad selleks kuulavad/vaatavad. Veerand vastanutest väitsid oma raadiokuulamist kirjeldades, et teised pereliikmed või töökaaslased *“panevad midagi mängima ja seda kuulame”*. Teine tüüpvastus oli, et *“niisama otsin”* (näiteks autoga sõites raadiokanaleid vahetades, või teleri pulti klõpsides) ja *“kuulan/vaatan seda, mis hetkel meeldib”*.

Elektrooniline taust on mõnel juhul peale sunnitud. Üks intervjueeritu väitis, et ta on poes sunnitud mõnikord *“rõvedat karjumist”* kuulama. Teine vastanu ütles, et peab töö juures teistega koos Elmarit kuulama.

Alasuutari ennustab eelpool viidatud artiklis ka televisiooni jäämist üha enam taustameediumiks. Televisioon ongi juba selles rollis hommikuti, mil hommikuprogrammi saatel end päevaks valmis seatakse. Tema väitel on televisioon tulevikus lähedane sellele, mis raadio on praegu.

Sel juhul peaks raadio- ja teleprogrammide puhul üha enam tähele panema, millise tausta ehk keskkonna nad mele elule loovad, milline on raadio ja televisiooni poolt kantav igapäeva-kultuur. Millistest väärtustest on programmid kantud? Milline on edastatav maailmapilt?

Sihipäraselt jälgitavad ja juurde soovitud saated

Nagu eelpool öeldud – on saateid, mille nimedele tõmmatakse saatekavas punaseid jooni alla. Millised need saated on, mida kindlasti püütakse jälgida?

Vastanud väitsid üldiselt, et raadio- ja teleprogrammid võiksid olla mitmekesised, mitmekesisemad kui praegu. Ligi kolmandik vastanutest kurtsid raadio- ja teleprogrammide üheaolisuse üle ja selle üle, et igal ajal ei leia nemad endale sobivaid saateid. Kuigi skaala, mida kuulatakse/vaadatakse, on lai ning skaala, mida kuulata/vaadata soovitakse, veel laiem, on iseloomulik soov kuulata/vaadata harivaid/arendavaid ja positiivseid väärtusi toetavaid saateid. Mitmekesisuse kontekstis mainiti mitmel korral ka avalik-õigusliku ringhäälingu suurt rolli. Üks vastanu näiteks põhjendas avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkust just mitmekesisuse vajalikkusega: *“Kommertsteleviisioon läheb liiga keskmisele inimesele.”* – selline on iseloomulik vastuseis “keskmise” tootmisele.

Vastuste põhjal leidub 23 küsitletu seas vaatajaid peaaegu kõigele, mida telekanalid pakuvad. Küsimusele, mida regulaarselt vaadatakse, vastati kõige rohkem, et uudiseid ja teisi informatiivseid saateid, probleemsateid-arutlussaateid ning filme (nii mängufilme kui dokumentaalfilme, üks vastanu nimetas eraldi veel nõukogude-aegseid eesti filme). Mõnevõrra vähem nimetati loodussaateid/filme, serlaale, sarjafilme, ka reisifilme/saateid, multfilme, laulusaateid, poliitikasaateid, kultuurisaateid – muusika-, kunsti-, teatri- ja kirjandussaateid, teleteatrit –, kriminulle, õudusfilme, komöödiaid, sporditulekandeid, tervisesaateid ja ajaloosaateid. Konkreetsetest saadetest nimetati rohkem kui ühe vastanu poolt regulaarselt jälgitavate ETV saateid/filme *“Aktuaalne kaamera”*, *“Ars et vita”*, *“Brauser”*, *“Kiirabihaigla”*, *“Klaver põõsas”*, *“Kreisraadio”*, *“Kümnest 10”*, *“Oli kord ENSV”*, *“Osoon”*, *“Otsellin”*, *“Pealtnägija”*, *“Reisile sinuga”*, *“Saint Tropez”*, *“Õnne 13”*, Soosaare soovitatud dokumentaalfilme, Filmiõode filme ja hommikuprogrammi *“Tere hommikust”*; nii ETVs kui Kanal 2-s eetrisse antud *National Geographicu* sarja; TV 3 saateid/filme *“Ally McBeal”*, *“A-rühm”*, *“Kahvel”*, *“Kolmas kivi Päikesest”*, *“Kuldvillak”*, *“Risttuli”*, *“Sajandi valgus ja varjud”*, *“Seitsmesed uudised”*, *“Simpsonid”*, *“Vaprad ja ilusad”*; Kanal 2 filme/saateid *“Politseikroonika”*, *“Ricki Lake show”*, *“Wigla show”* ja TV 1 kavas olnud sarja *“Hercule Poirot”*. Paar vastanut väitsid end vahel tähelepanelikult vaatavat ükskõik mida, mis kanaliluppe klõpsides silma jääb.

Huvitavad on vastused küsimusele, mida võiks televisioonis rohkem olla. Ühe küsitletu arvates peaks rohkem olema uudiseid ja seejuures ka erinevamaid uudiseid. Üks vastanu ütles, et võiks olla hea arutlussaade, mida praegu pole, midagi kaasamõtlemiseks ja "riigis toimuva analüüsimiseks". Rohkem võiks olla väärtfilme ja kultuurisaateid – teatrit, kunsti, kirjandust, sealhulgas luulesaateid. Mitu vastanut kurtsid huumorisaadete vähesuse ja nõrkuse üle nii televisioonis kui raadios. Teleprogrammidesse sooviti juurde veel keeleõpet, dokumentaalfilme, noorte- ja lastesaateid, head meelelahutust, iluuisutamist ning õudusfilme. Mitu vastanut ütlesid, et vaja oleks rohkem headust, nt "...asjalikku või südamlikku või ilusale suunduvat – need on nagu halvad asjad, neid ei näidata".

Raadiosaadetest kuulasid vastanud regulaarselt uudisetaateid ja arutlussaateid ning kultuurisaateid – kirjandussaateid, muusikasaateid, kunstisaateid, ajalooteemalisi saateid ja järjejuttu –, portreesaateid. Konkreetsetest saadetest nimetasid rohkem kui üks intervjueeritu regulaarselt jälgitavatena "Keskööprogrammi" Vikerraadios; Helgi Erilatu saateid, õhtusi muusikasaateid ja "Olukorrast riigis" Raadio 2s, "Da Capot" Klassikaraadios ja "Keskpäevatundi" ning "Pressikubi" Kuku Raadios.

Juurde oodati spordisaateid ja nagu televisiooni puhulgi analüütilisi saateid ning kaasamõtlemisvõimalust. Samuti võiks mitme vastanu hinnangul olla rohkem kirjandussaateid. Üks vastanu ootas raadiost rohkem operetiklassikat. Arstist vastanu hinnangul võiks olla kas raadios või televisioonis meditsiinisaateid, milles õpetataks tajuma ohutunnet.

Üks põhjus, miks sihipäraselt jälgitavatena nimetati vähem raadiosaateid kui telesaadeteid, on tõenäoliselt raadiosaadete vähene tutvustamine. Skemaatilisi raadiokavasid on üldjuhul võimalik ju ajalehtedest ja internetist ka leida, kuid kui telesaadete tutvustatakse detailselt pea kõigis trükiväljaannetes ja rohketes telekavades, siis raadiosaadete üksikasjalikum tutvustus enamasti puudub. Ühelt poolt võib seda pidada raadio kui olulise taustakanali rolli tagajärjeks. Teisalt süvendab raadiosaadete vähene tutvustamine veelgi saadete mittemärkamist.

Hinnangud viimaste aastate muutustele televisioonis ja raadios

Muutustes on vastanud näinud nii head kui halba. Mõned vastanud pole muutusi märganudki. Üks vastaja leidis, et ta ise muutub kiiremini kui telekanalid: *"Ühed saated tüütavad ära,*

hakkan uusi vaatama. Kanalid ajavad ikka sama rada. Tegelikult võiks mingeid uuendusi olla."

Viimaste aastate halbade muutustena teleprogrammides nimetasid vastanud seebikate ja vägivaldsete filmide hulga suurenemist, odavate ja halbade filmide hulga suurenemist. Huumorisaated ja lastesaated olevat halvenenud, nt *"Lastesaated lähevad järjest halvemaks. Jääb mulje, et pole enam sellise hoole ja armastusega tehtud. Ise neid vaadata ei suuda."*

Heaks pidas mitu vastanut seda, et näidata rohkem ja paremaid filme, ja mitu seda, et kujundus – üldine väljanägemine (klipid saadete vahel jm) – on paranenud. Üks vastanu leidis, et kõikide telekanalite saadetest on *"üleaurust pläma välja võetud"*. Sama inimene ütles veel, et *"viimasel ajal tuuakse nii teles kui raadios välja elulised probleemid, mida varem vaka all hoiti."* Positiivseks hinnati ETV hommikuprogrammi (üks vastanu leidis samas, et hommikuprogramm on liikumatu ja igav), spordi programmi tihenemist ja noortesaateid. Lisaks leiti veel, et uudisteprogrammid on muutunud eetiliseks.

Raadio puhul väitsid kaks vastanut, et kanaleid on juurde tulnud, samas üks neist leidis, et saateid on seejuures vähemaks jäänud. Olulise muutusena nimetasid mitu vastanut keelekasutuse halvenemist ja tänavakeele eetrisse jõudmist. Sellega ei suutnud leppida just vanemad inimesed.

Mis raadiokuulajaid ja televaatajaid häirib?

Raadioprogrammides häiris vastanuid kõige rohkem sisult tühine jutt, nt *"Kui midagi häirib, siis [—] need, kes ei tea ise ka, mida nad räägivad, aga muudki räägivad."* Siin läksid mõnel juhul arvamusel lahku – mis on tühi jutt ja mis pole. Näiteks Sky Plus oli mõne küsitletu lemmikraadio, samas esines ka arvamus, et see *"pläma"* ja *"rõve rääskamine"* tuleks hoopis ära keelata.

Raadiojaamade saatejuhtidele heideti ette agressiivset käitumist.

Mitu vastanut kurtsid muusikavaliku üle raadiojaamades (välja arvatud Klassikaraadios).

Nii raadio kui televisiooni puhul on häirivana nimetatud vigast keelekasutust, ebaloomulikkust ja ebakompetentsust.

Teleprogrammidele heitsid vastanud ette vägivaldsete saadete ja filmide rohkust, nt *"...mina olen veendunud, et see julmus ja vägiwald ja tapmine ja need, mis näidatakse, et need avaldavad väga halba mõju kõigile inimestele ja noorsoole, sest seal toimub tapmine ja igasugused jõhkruused ja piinamised,*

*need toimuvad seal nii, et kaasatundjaid ei ole [—] See viib selle-
ni välja, et ei ole vaja üldse kaasa tunda...".*

Mõned vastanud leidsid, et seriaale on liiga palju. Seriaalide püsivaatajad hindasid seriaale selle poolest, et need pakuvad võimalust arglelu mõneks hetkeks unustada – üks vastanu nimetas vaadatavaid seriaale “pögenemisvariantideks”.

Ka reklaame on vastanute hinnangul liiga palju. Reklaamidest hindas üks vastaja eriti vastikuks “Teleturgu”, mis lihtsalt sunnib televiisori kinni panema.

Veel heideti nii teleprogrammidele kui raadiojaamadele ette, et valikuvõimalus on väike, nt *“Vilets, vaadata ei ole tihhtpeale midagi. Päevauudised vaatan ära, mõni päev pole ühtegi sellist filmi, mida minule meeldiks vaadata.”* või *“Halb on see, et igal hetkel, kui ma teleka sisse lülitan, ei pruugi olla midagi vaadata minn jaoks nende nelja kanali pealt.”*

Vastuste põhjal on vähe tähelepanu pööratud positiivsetele väärtustele, nt *“...asjalikku või südamlükku või ilusale suunduvat – need on nagu halvad asjad, neid ei näidata.”* või *“...võiks ju rääkida ka nüsugustest asjadest, kus inimene on kohusetruult, vastupidavalt, eeskujulikult käitunud, et seda oleks kah propageeritud.”*

Üks vastanu heitis ette, et saadetes puudub tavaline inime- ning sageli intervjueerivad ajakirjanikud ajakirjanikke, selle asemel, et spetsialisti või lihtnimest küsitleda. Sama küsitletu leidis, et kõik kanalid peaksid oma välisuudiste kvaliteeti parandama.

Üks vastanu heitis teleprogrammidele ette, et midagi suurt, uut ja üllatavat-pörutavat on harva.

Suhtumine ETVsse ja Eesti Raadiosse, võrreldes erakanalitega

ETV programmi pidasid vastanud erakanalitega võrreldes võrdväärseks või natukene paremaks, sest seal on nende arvates rohkem harvaid saateid, kultuurisaateid, omasaateid, spordiülekandeid ja paremaid filme ning vähem seebikaid. ETVle järgneb vastanute hinnangul TV 3. Eesti Raadio programme hinnati nii heaks, halvaks kui keskpäraseks.

ETV programmi hinnati teistest paremaks just selle poolest, et see aitab – ühe vastanu sõnastuses – *“targemaks saada”*.

Vikerraadio puhul jagunevad suhtumised järsult kaheks – mõned vastanud kuulavad Vikerraadiot järjekindlalt ja peavad seda parimaks raadiokanaliks (eelkõige jutusaadete olemasolu pärast), teised vastanud ei kuula Vikerraadiot kunagi.

Üks vastanu kiitis Vikerraadiot selle poolest, et “*seal ei tule mingit edetabelit hommikust õhtuni*”, samas tunnistas ta, et keerab üsna sageli raadio Vikerraadio lainelt ära, sest midagi häirib teda – “*särtsu jääb puudu või ma ei tea ka täpselt*”.

Üks vastanu toob välja, et kuigi Vikerraadios on huvitavaid saateid, ei ole tal kujunenud hajumust mõnda neist uuesti kuulata, sest millegi nii toreda peale pole ta sattunud.

Kui Eesti Raadio programme hinnati nii ja naa, siis Kuku Raadiot üldiselt ainult kiideti või hinnati keskpäraseks. Erandlikult ei olnud kaks vastanut rahul Kuku muusikavalikuga.

Kokkuvõte

Et raadiot kuulatakse ja televiisorit vaadatakse tihtipeale tähelepanematult taustaks oma tegemistele, siis on raadio ja televisiooni puhul eriti oluline, milline on saadete ja kogu programmi väärtusorientatsiooniline alus. Milline on edastatav maailmapilt? Küsimus on seda olulisem, et sageli jääb raadiokuulamine ja televiisorivaatamine kuulaja/vaataja jaoks suures määral teadvustamata, mistõttu ta paneb end suhteliselt kaitsetusse olukorda.

Sihipäraselt kuulatavate/vaadatavate saadete puhul ilmneb eelkõige mitmekesisuse vajalikkus, sest ainuüksi küsitletud 23 inimese kuulamis/vaatamissoovide täitmiseks kulub kõik, mida meie raadio- ja telekanalid praegu pakuvad, ja sellest jääb vähekski.

Teise olulise tendentsina saab pea kõikide intervjueritute puhul välja tuua huvi harvate ja informatiivsete, kaasamõtlemist eeldavate ja analüütiliste, ka inimlikkust väärtustavate saadete vastu. Teleseriaalide, poliitisaadete ja muusikaraadiojaamade kõrgeid reitinguid vaadates võiks sellesse vaitesse suhtuda skeptiliselt, ent süvavestluste põhjal võime kindlalt väita, et see huvi on olemas ja sellega tuleks tõsiselt arvestada.

Kirjandus

Alasuutari, P. (1997). Why Does the Radio Go Unnoticed? – *Nordicom Review*. 1/97, 161-172.
Baltic Media Book 2000. Tallinn, Riga, Vilnius: BMF Gallup Media.

Epp Ehand

Auditooriumi huvi avalik-õigusliku ringhäälingu vastu

Käesoleva artikli eesmärgiks on lühidalt kirjeldada auditooriumi – raadiokuulajate ja televaatajate – suhtumist avalik-õiguslikku ringhäälingusse, toetudes eelkõige 2000. aasta kevadel Tartu ülikooli ajakirjandusosakonnas läbi viidud auditooriumiküsitlustele.

2000. aasta varakevadel küsitlesid ajakirjandusosakonna esmakursuslased 140 inimest.* Küsimused puudutasid ühe konkreetse päeva meediakasutust, aga ka üldist suhtumist ajakirjandusse. Küsitlus viidi läbi kahes voorus. Esimesel korral uuriti meediakasutust neljapäeval 17. veebruaril, küsitleti 97 inimest. Teisel korral oli uuritav päev samuti neljapäev, 16. märts, siis küsitleti 43 inimest. Üldist suhtumist uurivad küsimused (nt Mis teile meeldib eesti ajakirjanduses? Mis teid häirib eesti ajakirjanduses? Milliseid saateid püüate vaadata/kuulata alati kui võimalik?) olid mõlemal küsitluskorral samad. Teisel küsitluskorral lisati küsimustikku ka küsimused: “Kuidas hindate Eesti Televisiooni võrreldes teiste Eesti telekanalitega?” ja “Kuidas hindate Eesti Raadiot (Vikerraadiot) võrreldes teiste Eesti raadiokanalitega?”

Teise uurimusena olen kasutanud Airi Halliku, Sergo Selderi ja Epp Ehandi poolt läbiviidud 23 süvaintervjuid ja nendes antud hinnanguid avalik-õiguslikule ringhäälingule (vt käesoleva kogumiku artiklit lk 270).

Suhtumine Eesti Televisiooni ja Eesti Raadiosse

43 inimese vastustest küsimustele “Kuidas hindate Eesti Televisiooni võrreldes teiste Eesti telekanalitega?” ja “Kuidas hindate Eesti Raadiot (Vikerraadiot) võrreldes teiste Eesti raadiokanalitega?” ilmneb, et puudub selge tendents suhtumises Eesti Televisiooni ja Eesti Raadiosse. 12 vastanut pidasid Eesti Raadiot teistest paremaks, 13 teistega võrdseks ja seitse teistest halvemaks. 11 küsitletut ei osanud sellele küsimusele vas-

* Küsitletud esindasid erinevaid soo-, vanuse-, hariduse- ja elukohagruppe, tulemused annavad üldise läbilõike eestlaste seas levinud suhtumisest, küigi vastajad ei ole esinduslik väljavõte eestikeelsest täiskasvanud elanikkonnast, seda ei olnudki sihiks seatud.

tata. Eesti Televisiooni pidas teistest paremaks 11 inimest, teistega võrdseks 18 ja teistest halvemaks 11. Küsimusele ei osanud vastata kolm küsitletut.

Seega jagunevad arvamused vastusevariantide vahel üsna võrdselt. Silma torkab, et televisioonile jätsid hinnangu andmata vaid kolm vastanut, samas kui raadio suhtes ei osanud seisukohta võtta 11 inimest.

Mida püütakse võimalusel alati vaadata/kuulata?

Küsitluse käigus uuriti kõigilt: "Milliseid saateid püüate alati vaadata/kuulata kui võimalik?" Vastus oli vaba, etteantud variantideta. Soov ikka jälle kindlat saadet jälgida on saate sotsiaalse mõju heaks indikaatoriks.

Ka vastuses sellele küsimusele tuleb välja suur erinevus televisiooni ja raadio vahel. Kui kokku nimetasid vastanud 348 korral mõnda telesaadet (102 erinevat), siis raadiosaateid mainiti vaid 45 korral (24 erinevat). Kui enim kordi mainitud telesaade "Aktuaalne kaamera" kogus 51 mainimist, siis enim mainitud raadiosaade "Keskpäevatund" vaid üheksa.

Vastustest võib järeldada, et telesaateid valitakse palju teadlikumalt ja nende mõju on suurem, raadiot kuulatakse enamasti taustana ja vähem järjekindlalt, tihti peale teadmata saate pealkirja ja isegi kuulatava kanali nime.

Tabel 1. Telesaadete esikümme soovi poolest neid järjekindlalt jälgida

	Saade	Kanal	Mainimiste arv
1.	"Aktuaalne kaamera"	ETV	51
2.	"Kahvel"	TV 3	30
3.	"Pealtnägija"	ETV	21
4.	"Seitsmesed uudised"	TV 3	17
5.	"Reisile sinuga"*	ETV*	16
6.	"Vaprad ja ilusad"	TV 3	14
7.	"Kuldvillak"	TV 3	11
8.	"Õnne 13"	ETV	10
9.-10.	"Ally McBeal"	TV 3	9
9.-10.	"Kuulus ja kummaline"	ETV	9

* Hooajal 2000/2001 on saade eetris Kanal 2-s.

Sellest võib ühelt poolt järeldada, et **Eestis ei olegi praegu suurt sotsiaalset mõju omavat raadiosaadet, mida püütakse järjekindlalt kuulata** ja mis oma tähenduse poolest oleks võrreldav populaarsete telesaadetega või omaaegsete "Loomingu-liste liitude tunniga", või saadetega "Tere hommikust, põllumehed" ja "Perekond ja kodu". Teisalt on raadiosaateid ka raskem süstemaatiliselt jälgida "Raadiolehe" või mõne muu spetsiaalselt raadiosaateid tutvustava väljaande puudumise tõttu.

Telesaadete esikümne moodustavad viis ETV ja viis TV 3 saadet (vt tabel 1). Raadiosaadetest mainiti vähemalt kaks korda Kuku raadio, Vikerraadio ja Raadio 2 saateid (vt tabel 2).

Tabel 2. Raadiosaadete edetabel soovi poolest neid järjekindlalt jälgida*

	Saade	Kanal	Mainimiste arv
1.	"Keskpäevatund"	Kuku	9
2.	"Olukorrast riigis"	Raadio 2	6
3.	"Õös on inimesi"	Kuku	4
4.	"Argipäev"	Vikerraadio	3
5.-7.	"Rahva oma kaitse"	Raadio 2	2
5.-7.	"Välismääraja"	Kuku	2
5.-7.	"Postimehe pooltund"	Kuku	2

* Tabelis on kõik saated, mida mainiti vähemalt kaks korda.

Tabel 1 olulise täiendusena tuleb mainida, et kuigi esikümne seas on ETV ja TV 3 saated võrdselt esindatud, on ETV kavasaadete seas siiski veidi rohkem meeldejäävaid saateid, mida püütakse regulaarselt jälgida. Sihikindlalt jälgitavatena nimetati 25 ETV saadet (25% kõigist üldse nimetatud saadetest) 166 korral (48% kõigist telesaadete mainimistest). TV 3 saadetest leidis nimetamist 22 (127 mainimist), teiste kanalite saateid nimetati harvemini – Kanal 2 programmist 14 saadet (32 mainimist) ja TV 1 programmist ainult 5 saadet (18 mainimist).

Võrreldes ETV ja eratelekanalite saateid, mida järjekindlalt jälgida soovitakse, ilmneb selgelt, et erakanalitest vaadatakse palju fiktsioone, ETVst seevastu uudiseid ja teisi igapäevast te-

gelikkust kajastavaid saateid ning mänge. Ka torkab ETV puhul silma suur omatoodangu osakaal.

Ka raadio puhul tuleb lisada, et kuigi palju mainimisi kogusid Kuku raadio saated (5 saadet, 18 mainimist), siis Eesti Raadio saateid nimetati rohkem (8 Vikerraadio saadet, 10 mainimist; 6 Raadio 2 saadet, 12 mainimist; üks kord nimetati Klassikaraadiot).

Miks on avalik-õiguslikku ringhäälingut vaja?

Avalik-õiguslikku ringhäälingut paluti hinnata ka veebruaris-märtsis Airi Halliku, Sergio Selderi ja Epp Ehandi poolt läbi viidud süvaintervjuudes.

Kõigepealt ilmnis pea kõikide küsitletute (23 inimest) vastustes ebakindlus mõiste 'avalik-õiguslik ringhääling' suhtes. Küsitletud küsisid küsijatelt sõnapaari tähendust ja seda, millised kanalid on avalik-õiguslikud.

Avalik-õiguslik ringhääling seostus vastanutele eelkõige sellega, et see on **mitte-era** või mõnel juhul, et see on **riiklik**.

Varlante, kas ja mis kujul oleks avalik-õiguslikku ringhäälingut vaja, pakuti kuus, lisaks veel vastus "ei oska öelda":

- 1) avalik-õiguslikku ringhäälingut on vaja,
- 2) pole vaja,
- 3) muud pole vaja kui "Aktuaalset kaamerat",
- 4) televisiooni pole vaja, raadiot on vaja,
- 5) televisioon nii ja naa, raadiol võiks olla üks eestikeelne kanal ja üks venekeelne,
- 6) televisiooni on kindlasti vaja, raadiot võib-olla.

23st küsitletust olid avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkuses veendunud 15. 6 kahtlesid ja 2 leidsid, et seda pole vaja. Avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkuses olid veendunud kõik vanemad vastanud, kahtlusi esitasid mõned nooremad vastanud.

Mitmesuguseid põhjendusi, miks on vaja avalik-õiguslikku ringhäälingut leidsid vastanud suhteliselt palju: 1) informatsioon, 2) mitmekesisus, 3) haridus, 4) meelelahutus, 5) saated vähemustele, 6) saated maksujõuetutele pensionäridele, 7) lastesaated, 8) sõjaolukorras vajalik, 9) erapooletus, 10) riigi maine, 11) riigi kui terviku seisukoha väljendaja, 12) riiklik, 13) kvaliteetne programm, 14) vähem või üldse mitte reklaami, 15) keele ja kultuuri säilitaja, 16) sõltumatus, 17) saated, mida era-kanalid ei tee, 18) venekeelne riiginfo, 19) et erakontsernid ei saaks liiga mõjuvõimsaks, 20) omasaated, 21) soe, vähemkommertslik, inimlikum programm, 22) ei oska põhjendada, miks, aga on vaja.

Põhjendused, miks avalik-õiguslikku ringhäälingut ei ole vaja, jagunesid kaheks. Esiteks – avalik-õiguslik ringhääling on kallid ja ebaefektiivne, raiskab rahva raha. Selle põhjenduse puhul viitasid paar vastanut paari viimase aasta sündmustele Eesti Televisioonis. Teiseks väitsid mõned vastanud, et erakanalid saaksid kõigea ise hakkama – praegusel inforohkel ajal ei tekiks nende hinnangul inimeste informeerituses puudujääke.

Milline on auditooriumi huvi avalik-õiguslike tele- ja raadiokanalite saadete vastu

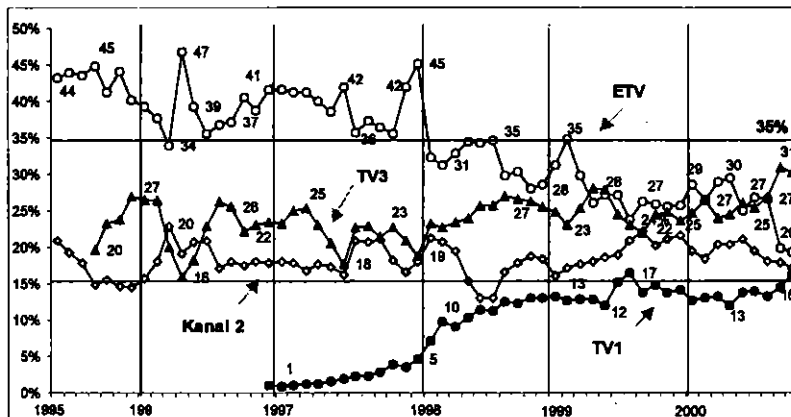
BMF Gallup Media päevikuuringu kohaselt oktoobrist 2000 oli 20 enimvaadatud telesaatest 11 ETV saadet, ülejäänud 9 jagunesid erakanalite vahel (vt tabel 3).

Tabel 3. 20 enimvaadatud telesaadet 04.10.2000 – 31.10.2000

	Saade	Kanal	Reiting (%)	Reiting (tuh vaatajat)
1	"Õnne 13"	ETV	25,9	303
2	"Pealtnägija"	ETV	25,3	296
3	"Tähed muusikas"	ETV	22,8	266
4	"Aktuaalne kaamera"	ETV	22,5	264
5	"Politseikroonika"	Kanal 2	20,5	239
6	"Brauser"	ETV	19,9	232
7	"Reisile sinuga"	Kanal 2	19,5	228
8	"Ob-la-di, ob-la-da"	ETV	19,5	227
9	"Politseinädal"	TV 3	18,5	217
10	"Titanic 2"	TV 3	17,2	201
11	"Klaver põõsas"	ETV	16,6	195
12	"Sport"	ETV	16,3	191
13	"Titanic 1"	TV 3	15,8	185
14	"Kahvel"	TV 3	15,7	184
15	"Knopka"	ETV	14,9	174
16	"Vanad ja kobedad"	ETV	14,4	168
17	"Formula 1 MM 2000 Malaisia GP"	TV 3	14,0	164
18	"Kuldvillak"	TV 3	13,7	160
19	"Seitsmesed uudised"	TV 3	13,4	157
20	"Homniku TV"	ETV	13,3	155

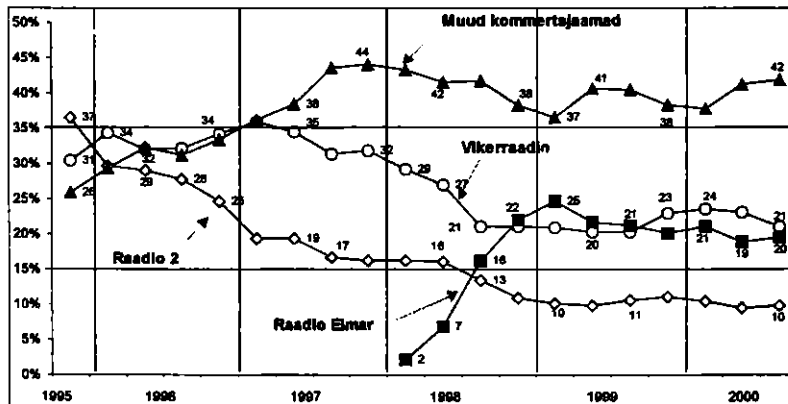
Allikas: BMF Gallup Media

ETV vaadatavus näitab võrreldes erakanalitega tugevat lan-
gustendentsi (vt joonis 1).

Joonis 1. Telekanalite osakaal eestlaste nädalases vaatamisajas 1995-2000. Allikas: BMF Gallup Media

Langustendents ilmneb ka Eesti Raadio programmide kuu-
latavuses (vt joonis 2).

Joonis 2. Raadiojaamade osakaal eestlaste nädalases kuulamis-
ajas 1995-2000. Allikas: BMF Gallup Media

Miks avalik-õiguslik ringhääling kaotab vaatajaid/kuula-
jaid erakanalitele? Üks meie poolt küsitletu ütles, et kui targaks
tahad saada, siis on ETV teistest telekanalitest parem, muidu

mitte. Üks põhjus, miks avalik-õiguslik ringhääling on kaotanud mäekõrguse liidripositsiooni erakanalite ees, on ilmselt auditooriumi muutunud huvid ja vajadused. Paljud uurijad märgivad huvi tõusu meelelahutuse, põnevuse, seriaalide ja mängude vastu (Lauristin & Vihalemm 1998; Unt 1998; Veskimägi ja Susi 1998). Seda on seletatud muuhulgas ka nii kasvunud lõdvestusvajadusega kui tegelikkuses kättesaamatu täisväärtusliku elu asendamisega.

Kokkuvõte

Suhtumises avalik-õiguslikku ringhäälingusse võib välja tuua neli tasandit:

- 1) suhtumine avalik-õiguslikku ringhäälingusse;
- 2) suhtumine Eesti Televisiooni ja Eesti Raadiosse kui avalik-õiguslikesse ringhäälinguorganisatsioonidesse;
- 3) suhtumine ETV ja ER programmidesse;
- 4) huvi ETV ning ER konkreetsete saadete vastu.

Selgus, et esimesel ja kolmandal tasandil oli suhtumine äraootav, suhtumine organisatsioonidesse enamikel juhtudel puudus või oli mõnel juhul umbusklik (organisatsioonidena on ETV ja ER ebaefektiivsed ja raiskavad raha). BMFi andmeil koguvad paljud konkreetset ETV saated küll suure auditooriumi, aga tervikprogrammi vaadatavuse osas on nii Eesti Televisiooni kui Eesti Raadio puhul täheldatav selge langustendents ja auditooriumi kaotus erakanalitele.

Avalik-õigusliku ringhäälingu mõiste ja roll rahva jaoks endiselt selgeks rääkimata, esindatud on väga erinevad arvamused. Teema vajab jätkuvat arutelu, samas aga on paljude eriarvamuste olemasolu soodus pinnas populistlikele seisukohavõttudele.

Kirjandus ja allikad

BMF Gallup Media auditooriumiuuringud 1995-2000. BMF Gallup Media kodulehekülge www.mediafacts.com.

Lauristin, M. & Vihalemm, P. (1998). Meediakasutus ja sotsiaalsed muutused Eestis. *Eesti inimarengu aruanne 1998*. Tallinn: UNDP.

Unt, A. (1998). *The Broadcast Media*. Rmt: Schmid, Helga (toim) *Understanding the Media in the Baltic States*. Düsseldorf: European Institute for the Media.

Veskimägi, M. & Susi, T. (1998). Too Many Fish in the Pond?: Estonia. Rmt: *Development of the Audiovisual Landscape in Central Europe since 1989*. Luton: University of Luton/John Libbey Media.